

GILBERT KEITH
CHESTERTON:

A józan ész nevében

The Outline of Sanity az eredeti címe ennek a magyarul most először megjelenő könyvnek. A „sanity” (józan ész) a latin „mens sana” kifejezésre utal. „Mens sana in corpore sano”, vagyis ép testben ép lélek; a józan ész és az ép lélek e gondolatmenet alapján megfelelnek egymásnak. A józan ész nevében szólni ezért nem lehet úgy, hogy filozófiai köpönyeget ne öltene magára a mondanivaló, holott már az is nagy jelentőséggel bír, hogy e mondanivaló egyáltalán megszólal és megszólítani kíván.

Anakronisztikus-e Chesterton kiáltványa a szerző halála utáni hetvenedik esztendőben? Az a része, amelyről az imént tettem említést, nyilvánvalóan nem az, hiszen a filozófiai fogalom-csontokon mindig marad elég rágni való. Chesterton azonban kockáztat, amikor a józan észről ír, hiszen gondolkodása egyáltalán nem elméleti, hanem a gyakorlat területén bolyong. Nem is fogalomról vagy kategóriáról van szó voltaképpen; sokkal inkább egy sajátos mentalitással találja magát szembe az olvasó, aki folyton-folyvást *provokálva van*.

Meghaladottá váltak-e mára Chesterton gyakorlati felvetései? Van-e még helye annak a hozzáállás-

nak, amely szembeszáll a „gépezettel”? A józan paraszti ész természetes függetlensége, besorolhatatlansága az, ami a rendszer fölé emeli, pontosabban kiemeli onnét. Megvalósíthatóságának kulcsa a központosítás helyett a disztributizmus, vagyis elosztás, hiszen minden kollektív, központosított rendszerben jelen van az ember irányítottságának motívuma.

A józan ész épségének gyakorlati jelentőségét a politika mint gyakorlati filozófia támasztja alá. Ez a gondolati szál szintén mutat némi aktualitást. A két erő, amellyel szemben a józan ész szerepe megfogalmazásra kerül: a szocializmus örök utópiája és a nagytőke központosító, diktatórikus jellege. Velük szemben áll egy olyan társadalom, amelyben érvényesül ugyan a törvényszerűség, jellege mégsem a törvényeken múlik. Szervezőereje egy bizonyos fokozott nyitottság.

Nem véletlen tehát, ha ennek a nyitottságnak gyakorlati síkon közvetlen kapcsolata van a paraszti társadalmakkal. Ezt pedig azért fontos hangsúlyozni, mert félreértés lenne Chesterton hivatkozásait úgy értelmezni, mintha azok az idő kerekének visszaforgatására irányulnának. Meglátása szerint azonban azt sem kell bizonygatni, hogy a visszatérés lehetetlen. A mindig magabiztos vezetők melléfogásait talán megbocsátják nekik, de a „kétségbeesést senki sem fogja megbocsátani”.

A szétosztás jegyében kerülnek megfogalmazásra a földdel, a gépesítéssel és a kivándorlással kapcsolatos kérdések. Az ideálként megjelenített paraszti társadalmak életformájának legfőbb jellemzője a természettel és tárgyakkal kialakított közvetlen viszony. A magántulajdon hagyományos jellegének szabványosítás és központosítás következtében történő elvesztése a fenti tapasztalat kialakulásának esélyétől fosztja meg az emberek nagy részét.

E tapasztalat hiánya pedig a szellem világára is kihat, mivel az nem képezheti többé a mindennapi élet részét. Chesterton realitásérzékét mutatja, hogy nem az állandóságot keresi, példáuliban csupán a megfigyelt gondolkodásmódot alkalmazza. A kistulajdon vallását hirdeti, amely a magántulajdon újbóli megtapasztalhatóságának örömeiből fakad.

Aki pedig Chesterton művével kapcsolatban az utópia „seholsincs” jellegét hozná fel ellenérvként, és legszívesebben megrázná a szerzőt, mintegy álmából ébresztendő, azt előre figyelmeztetem, hogy könnyen megeshet, hogy Chesterton az „ébredjen” buzdításra vissza fog kérdezni, valahogy ekképpen: „és ugyan mire?”

ÁBRAHÁM DÁNIEL

(Fordította Görgényi Tamás, Kairosz Kiadó, Budapest, 2003, 250 oldal, 2800 Ft)

GYÖRGY PÉTER:

Az eltörölt hely – a múzeum

Ha most egy adatbázist készítenék, önkényesen olyan címkéket állíthatnék párba György Péter könyvével, mint „emberismeret”, „társadalomfilozófia”, „esztétika”, „muzeológia”, bár az utóbbi lenne a leginkább megtévesztő. Továbbá, ha a keresési szempontokat még inkább a saját szám íze szerint határozhatnám meg, használnám a „gyűjtemény”, a „gyűjtés”, a „kollektív emlékezet”, a „relativizmus”, az „informatika”, a „világháló”, az „Arthur Danto” kifejezéseket is. Ezzel a könyv tartalmát kigyűjtöttem, később emlékezni fogok rá; ugyanakkor mindazoknak, akik találkoznak majd az egyébként a nyilvánosság számára készített adatbázissal, lehetőséget teremtenék arra, hogy a keresőkifejezések révén kapcsolatba kerüljenek magával a könyvvel.

„Országok rongya! Könyvtár a neved.” A közösség számára létrehozott nagy és átfogó gyűjteményekkel kapcsolatos problémakör Vörösmarty koránál is régebbi. A múzeumok történetén keresztül felfogott, a mai ember kompenzációs kísérleteinek folyamatát leíró eseménysorban megfelelő kiindulópont lehetne akár az a korszak, amely többek között a klasszicista Magyar Nemzeti Múzeumot építé-